

DIŞ POLİTİKANIN TÜRKİYE'DEKİ SEÇİM GÜNDEMİNE SİRAYETİ: SURİYE MESELESİ

MERVE ZORLU

Doktora Öğrencisi İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİ.

“

Hem artan göç hem de Türkiye'nin ulusal güvenliğinin terörle ilişkili olarak tehdit altına girmesi Suriye'ye yönelik yeni pozisyonun eklenmesini beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Türkiye Birleşmiş Milletler (BM) şartı 51. madde gereğince Suriye'nin kuzeyinde sınır ötesi operasyonlara başlayarak bölgenin terörden arındırılmasını sağlamıştır. Akabinde ise Suriye rejiminin şiddet eylemlerine karşı uluslararası toplumun da ılımlı muhalif olarak tanıdığı Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu (SMDK) ve Suriye Ulusal Ordusuna (SUO) terörden temizlenen bölgelerin kontrolü verilmiştir.

”

Suriye'de Şam yönetimine karşı uygulanan ve ilkeli dış politika duruşunun yansımaları olan 11 yıllık diplomatik izolasyon, gerek bölgesel gelişmeler gerekse de iç siyasetteki hoşnutsuzluklar sebebiyle sürdürülemez bir hâle dönüşmüştür. Bu sebeple Türkiye'nin 13. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin hem birinci hem de

ikinci turunda ana gündemlerden birisi olmuştur. Bu bağlamda mevcut hükümetin 2022 ortalarında attığı normalleşme adımları seçime yaklaşırken artmış ve açıklamalar da göç ve Suriye vizyonları yansıtmıştır. Gerek muhalefetin gerekse de mevcut hükümetin Suriye meselesine ilişkin iki temel motivasyonu öne çıkmaktadır. Birincisi sığınmacıların geri dönüşleri ikincisi ise sınır bölgesinin terörden arındırılıp mutlak bir güvenliğinin tesisidir. Her iki vadin ve amacın gerçekleştirilmesi Şam yönetimiyle normalleşmeyi önemli kılmaktadır. Arap Birliğine yeniden dâhil oluşuyla eli güçlenen Şam'ın Türkiye ile normalleşme sürecine girmesi Türkiye için daha da farklı noktaya taşınmıştır. Bu bağlamda seçim sonrasında da Suriye meselesinin önemli bir gündem olarak kalması ve daha somut adımların atılması beklenmektedir.

TÜRKİYE'NİN SURİYE DIŞ POLİTİKASINDA DÖNÜŞÜM

Nisan 2011'de Türkiye sınırlarına yönelmeye başlayan Suriyeli sığınmacılar hükümetin “bölgesel liderlik” imajı ve “insancıl diplomasi” öncülüğüyle açık kapı politikası çerçevesinde kabul edilmişlerdir. 2011 yılının sonlarına kadar devam eden diplomasiyle çözüme kavuşma çabalarında sona gelmiş ve Mart 2012 itibarıyla Şam Bü-

yükelçiliği kapatılarak diplomatik ilişkiler kesilmiştir. Bu tarihten itibaren de uzun yıllar uygulamaya devam eden açık kapı politikasının sadece bir göçmen politikası olarak okunması eksik kalacaktır. Nitekim devletlerin göçmen politikaları ile dış politika motivasyonları arasında önemli bir ilişki vardır. Bu bağlamda göçün kaynağı olan ülkelere yönelik be-

lirlenen dış politika pozisyonu söz konusu ülkelerin vatandaşlarına uygulanan göçmenlik politikalarını doğrudan etkilemektedir. Bu sebeple Türkiye'nin Esad rejimiyle diplomatik bir çözüme kavuşamayacağını kabul ederek ve diplomatik ilişkileri keserek açık kapı politikasını sürdürmesi rejime karşı ılımlı muhalefete yönelik desteğin somut tezahürü olmuştur. Nitekim alınan bu dış politika pozisyonu Suriye meselesinin çözümü için Türk hükûmetinin uluslararası toplumun farklı aktörüyle yürüttüğü iş birliği çabalarının Suriye'nin bütünlüğü, birliği ve barışçıl temellere dayanan yeniden inşası ilkelerine dayanmasını beraberinde getirmiştir.

“
Bu bağlamda Suriye yönetimiyle yeniden ilişkilerin kurulması ve bir dış politika yapılması Türk hükûmeti açısından rasyonel tercih olarak belirmektedir. Nitekim 2022 ortalarından itibaren Suriye'ye yönelik reel-politik adımların Türkiye tarafından atılmaya çalışıldığı görülmüştür.
”

Esad yönetiminin mevcut toplumsal krize uzun süre direnemeyeceği uluslararası toplumda yaygın bir kanı olsa da süreç şiddetle devam etmiştir. Böylece Suriye rejimi topraklarındaki hakimiyetini yitirmiş ve Türk sınırlarında terör yapı-

lanmaları konsolide olmuştur. Bu süre zarfında başta rejim muhalifleri Türkiye'de sığınmacı olurken, terörden etkilenen halk da Türk sınırlarına akın etmiştir. Hem artan göç hem de Türkiye'nin ulusal güvenliğinin terörle ilişkili olarak tehdit altına girmesi Suriye'ye yönelik yeni pozisyonun eklenmesini beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Türkiye Birleşmiş Milletler (BM) şartı 51. madde gereğince Suriye'nin kuzeyinde sınır ötesi operasyonlara başlayarak bölgenin terörden arındırılmasını sağlamıştır. Akabinde ise Suriye rejiminin şiddet eylemlerine karşı uluslararası toplumun da ılımlı muhalif olarak tanıdığı Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal

Koalisyonu (SMDK) ve Suriye Ulusal Ordusuna (SUO) terörden temizlenen bölgelerin kontrolü verilmiştir. Bugün gelinen nokta da Türkiye'nin millî güvenlik, sınır güvenliği ve insani güvenlik bağlamında Suriye kaynaklı kaygıları devam etmektedir. Ancak Şam ile normalleşme devam ederken mevcut tehditlerin bertaraf edilmesi dış politika ilişkileri yeniden tahsis edilmeden mümkün görünmemektedir. Üstelik güncel dış politika gündemleri iç politikayla da yadsınamaz bir ilişki içerisindedir. Türkiye'de yaklaşık 4 milyonu bulan Suriyeli sığınmacı hem sayısal olarak hem de entegrasyon problemleriyle Türk kamuoyunda tepkileri artırmaktadır. Artan ekonomik sorunlar ise bu sürecin tetikleyicisi olmaktadır. Bu bağlamda Suriye yönetimiyle yeniden ilişkilerin kurulması ve bir dış politika yapılanması Türk hükümeti açısından rasyonel tercih olarak belirlemektedir. Nitekim 2022 ortalarından itibaren Suriye'ye yönelik reel-politik adımların Türkiye tarafından atılmaya çalışıldığı görülmüştür. Bu bağlamda 10 yıllık dondurulmuş ilişkilerin ardından Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu diplomasi yolunun açık olduğunun sinyallerini vermiş akabinde, Rusya arabuluculuğuyla Millî İstihbarat Teşkilatı (MİT) Başkanı Hakan Fidan ve Suriye Ulusal Güvenlik Büro Başkanı Tümgeneral Ali Memlük arasında görüşmelerin sağlanmasının yolu açılmıştır ancak iki ülke arasındaki beklentilerin dile getirildiği fakat somut adımların atılmasında karşılıklı uzlaşmanın sağlanmadığı görülmüştür. 2023 yılına gelindiğinde ise 14 Mayıs seçim sürecine yaklaşıırken Suriye ve Suriyeli sığınmacılar me-

selesi iç siyasetin gündeminde hem önemli yer bulmuş hem de tüm partilerin propaganda süreçlerinde bir kaldıraç hâline gelmiştir.

“

İktidar partisinin seçim bildirgesinde ilk kez Suriyelilerin geri dönüşlerine ilişkin vizyon koyduğu görülmektedir. Suriyeli sığınmacıların güvenli, gönüllü ve onurlu geri dönüşleri için adımların atılacağı vadeditmektedir. Nitekim seçim öncesinde söz konusu vaadin gerçekleştirilmesi için hükümet tarafından Suriye'ye yönelik çeşitli adımların atıldığı görülmüştür.

SURİYE DIŞ POLİTİKASININ SEÇİM GÜNDEMİNE YANSIMASI VE SEÇİM SONRASI OLASILIKLAR

Kamuoyunda yaklaşık dört milyonu bulan Suriyeli sığınmacı meselesine yönelik artan huzursuzluk Türkiye kamuoyunu çeşitli konularda analiz eden birçok çalışmaya yansımıştır. Ankara Enstitüsü tarafından Mart 2023'de yayınlanan toplum-siyaset-devlet üzerine kamuoyu yoklamasında deprem ve milliyetçilik gibi konularda parti seçmelerinin ayrıştığı görülürken göçmen konusunda tüm seçmelerin rahatsızlığı ön plana çıkmıştır. Seçmenlerde sığınmacıların savaş bittikten sonra ya da hemen gitmeleri gerektiği konusunda ortak talebin olduğu görülmüştür. Bir süredir devam eden bu talep partilerin seçim sürecinde sığınmacı meselesini ön plana çıkarmasını

tetiklemiştir. Bu bağlamda iktidar partisinin seçim bildirgesinde ilk kez Suriyelilerin geri dönüşlerine ilişkin vizyon koyduğu görülmektedir. Suriyeli sığınmacıların güvenli, gönüllü ve onurlu geri dönüşleri için adımların atılacağı vadeditmektedir. Nitekim seçim öncesinde söz konusu vaadin gerçekleştirilmesi için hükümet tarafından Suriye'ye yönelik çeşitli adımların atıldığı görülmüştür. Nisanın ilk haftasında İran, Rusya, Suriye ve Türkiye'nin dışişleri bakan yardımcılarının Moskova'da gerçekleştirdiği görüşmelerden sonra aynı ay içinde bu kez savunma bakanları ve istihbarat başkanları düzeyinde yine Moskova'da görüşme gerçekleşmiştir.

Güvenliğin tahsisi ve Suriye'nin terörden arındırılması üzerine fikir mütalaasında bulunmuşlardır. Nihayetinde ise 14 Mayıs seçimlerine dört gün kala bu görüşmeler yine Rusya'nın ev sahipliğinde dışişleri bakanları düzeyine taşınmıştır. Kopan ilişkilerin yeniden tahsis edilmesi için atılan bu adımlar iç kamuoyundaki sığınmacı rahatsızlığının girilmesi için Bakan Çavuşoğlu'nun da ifade ettiği gibi önemli bir gerekliliktir ancak tarafların yol haritası kısa zamanda belirlenemeyecek durumdadır. Atılan tüm adımlar olumlu gelişmeler olsa da karşılıklı beklentilerin henüz uyumlaştırılmadığı görülmektedir. Özellikle Esad yönetiminin açıklamalarında Türkiye iç siyasetine yönelik kaygılar olduğu ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a yönelik güvensizliğin bahane olarak dile getirildiği söylenebilir ancak mevcut hükümetin sığınmacıların geri dönüşleri için belirlediği yol haritası Suriye ile

normalleşmeyi zorunlu kılmaktadır. Hükûmetin geri dönüşleri teşvik etmek için uygulamaya başladığı Suriye kuzeyindeki şehir inşaları yeterince mali yük getirirken, Suriye hükûmeti insani güvenliği tahsis etmediği sürece anlamlı hâle gelememektedir. Ayrıca terör gruplarının varlığı Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) sınır ötesinden çekilmemesini de beraberinde getirmektedir. Nitekim uzun bir dönemdir yapılan askerî faaliyetlerin tesis ettiği güvenli ortam riske atılamayacak bir çabanın ürünüdür.

Türkiye muhalefeti seçim sürecinde hükûmete benzer şekilde Suriye normalleşmesini ve sığınmacıları temel söylemlerden birisi hâline getirmiştir. Hatta konu seçimlerin birinci turunda tüm muhalefetin ortak paydası hâline gelmiştir. Bu bağlamda muhalefetin genel olarak belirlediği Suriye vizyonunun ilk adımı Suriye ile ilişkilerin yeniden tahsisi üzerinedir. Seçimlerin ikinci turunda muhalefet popülist söylemlere ek olarak bir yol haritası

ortaya koymuştur. İlk adım Avrupa Birliği (AB) ortaklığıyla Suriye kuzeyinde sığınmacıların dönüşlerinin gerçekleştirilmesi için şehir yapılandırılmalarının hayata geçirilmesi, aksi takdirde Geri Kabul Anlaşması'nın feshi üzerinedir. Nitekim yaşanan ekonomik darboğaz sığınmacı konusundaki yapılan maliyetlerle kamuoyunu daha da rahatsız eder hâle gelmiştir. Yaşanabilir ortamın yaratılması ve rejim tarafından insani güvenliğin taahhüt edilmesi muhalefet için geri dönüşlerin köşe taşıdır. Bu bağlamda Suriye yönetiminin insani güvenlik bağlamında AB'nin ise mali sorumluluk bağlamında ele alındığı görülmektedir. İkinci adım Suriye sınırlarında Suriye yöntemi iş birliğiyle güvenliğin tam tesisi ve terörden arındırılması akabinde TSK'nın bölgeden çekilmesidir. İkinci tura kalan seçimlerde muhalefetin ortak adayı olan Kemal Kılıçdaroğlu'na yönelik Esad yönetimin açıklamaları ise Esad'ın Türkiye iç siyasetindeki gelişmeleri de takip ettiğini göstermektedir. Nitekim Esad, Rus devlet haber

kanalına verdiği demeçte Kılıçdaroğlu'nu tanımadığını ancak Erdoğan gibi olumsuz geçmişleri olmadığı için güven ya da güvensizlik ekseninde bir algıları bulunmadığını ifade etmiştir.

Türkiye seçim gündemiyle Suriye'yi sık sık konu edinirken diğer taraftan Suriye yönetimi Arap ülkeleriyle normalleşme sürecine girmiş görünmektedir. Suudi Arabistan bir süredir Şam ile normalleşme konusunda dirençli olsa da iki ülke arasında son günlerde diplomatik ilişkileri yeniden tahsis etmeye yönelik somut adımlar atılmaya başlanmıştır. 12 yıl aradan sonra Arap Birliği Zirvesi'ne de ilk kez davet edilen Suriye yönetimi, 18 Mayıs'ta zirveye katılarak önemli gündem hâline gelmiştir. Tüm bu gelişmeler Suriye'nin iç ve dış siyasetinde normalleşme sürecinde attığı önemli adımlardır. Böylece bölgenin önemli aktörü Türkiye'nin sadece iç siyaset ve güvenlik motivasyonu değil bölgedeki dinamizmi yakalaması adına da Suriye ile ilişkileri yeniden tahsis etmesi önemli hâle gelmektedir. Bu sebeple seçim gündeminin temel konularından olan Suriye meselesinin seçim sonrasında da ana gündemlerden olması beklenmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin iç siyasetteki seçim gündemini arkasında bırakmasıyla Suriye'ye yönelik daha hızlı adımlar atabileceği öngörülebilir. Sonuç olarak Suriye meselesi artık sadece iç siyasete yönelik bir popülist kaldıraç olmanın ötesine geçerek bölge koşullarının gerekliliği hâline gelmeye başlamıştır. İlişkilerin yeniden kurulması için ise Rusya arabuluculuğu önemini korumaya devam edecektir. ■